

מרדכי מלכא

רב ואב"ד עיה"ק אלעד ת"ו

יו"ר ועדת סת"ם העולמית

הרבנות הראשית לישראל

לשכת הרבנות הראשית אלעד. ראש העין. הרצליה

בד"צ אלעד*בתי הוראה*שרותי דת*רישום נישואין*כשרות*מקואות*עירובין

The office of Rabanoot Eled – in hesd of Rabbi MORDECHAI MALKA

המלך

פרשת חיי שרה

אדר

במצוות צריך לטרוח ולא עושים נס:

בראשית פרק כד (יד) והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא כדרך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכזות לעבדך לניצוק ובה אדע כי עשית זוסד עם אדני: (טו) ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן מלכה אשת זוזר אזוי אברהם וכדה על שכמה: (טז) והנער טבת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה ותדר העינה ותמלא כדה ותעל: (יז) וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלאיני נא מעט מים מכדה: (יז) ותאמר שתה אדני ותמלא כדה ותדר על ידה ותשקהו: (יט) ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשותה: (כ) ותמלא ותער כדה אל השקה ותתן עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו:

שאלות

א) יש לשאול מדוע אליעזר עשה סימן שאם תאמר לו שתה וגם לגמלך אשקה אותה הוכחת, וכי לא מספיק שמבקש ממנה לשתות והיא נותנת לו לשתות, למרות שהיא קטנה והוא גדול וגם נמצא בסמוך למעיין כך שיכול לקחת לעצמו לשתות מבלי להטריחה?

ב) זאת ועוד יש לדקדק מדוע שינה את הלשון על אותה פעולה שבפסוק ט"ז כתוב ותמלא כדה, ואילו בפסוק כ כתוב ותשאב ולא ותמלא הלא דבר הוא?

תהיות דור התשובה:

הנה בדורנו זכינו להיות דור התשובה אשר אלפים ורבבות מחפשים את האמת ואת דרך התורה ושבים לבוראם להסתופף תחת כנפי השכינה כל אחד מהמקום שבו התעורר בו הניצוץ היהודי שבקברו ומחפש את דרכו, והנה פעמים רבות נשאלתי על ידי חוזרים בתשובה מדוע כאשר הם מתחילים להתחזק מתחילים להיות קשיים בפרנסה ובכל מיני תחומים בחיים הרי כיון שהם חוזרים בתשובה מצפים ומייחלים שכעת הקב"ה צריך להיות לימינם ולעוזרם ולסייעם במציאת דרכם ולהקל מעליהם את העבודת השם ומדוע המציאות הפוכה, התשובה לכך נמצאת בפרשתנו כיצד היא דרכה של תורה ודרכו של הקב"ה עם הבריות, שאדברא מאחר וכל שכרו של האדם בקיום התורה והמצוות תלוי הדבר בטירתו ומאמצו של האדם כי לפום צערא אגרא כי מי קדמני ואשלם הרי הקב"ה הוא שנותן לאדם את הכלים לקיים את המצוות ועיקר עשיית האדם באה לידי ביטוי בטירחה שטורח בעשיית המצוה ולכן הקב"ה לא עושה נסים להקל על האדם בקיום המצוות אלא אדברא ההפך האדם נבחן בכך שמתגבר על הקושי ולמרות זאת מקיים המצווה, ולכן בכדי לבחון את תשובת האדם עד כמה הוא באמת רוצה לחזור בתשובה נערמים קשיים בדרכו אך כאשר למרות זאת עובר את הניסיונות בהצלחה הקב"ה מסייעו כי הבא להיטהר מסייעין לו.

תירוץ בית הלוי חסד עם חכמה:

ובתחילה נביא אשר כתב לתרץ בספר בית הלוי בראשית פרק כד פסוק יד י"ל דאע"ג דהכל היה בדרך ניוח וסימן עכ"ז היה בדרך חכמה קצת. כי רצה לנסות אותה בכל המדות שלה אם טובות הנה ואם הם בהשכלה. ראשונה אם טובה היא במזגה ליתן לשתות לאיש שאינה מכרת אותו ובפרט כי לא היה שם צלוחית לשאוב מן הכד רק שתה מהכד בעצמו וכמו שאמר הגמלאיני נא מעט מים מכדה ואם איננה טובת המזג לא תתן, ובפרט מי יודע אם לא ימאס המים ברוק שבפיו ואם יש לו פה נקי מחולאת וכדומה, ואחר כך יראה מה תעשה במים שנתותרו אם תשאם להבית אינה בהשכלה כי אולי באמת פיו אינו נקי והטיל רוק בהכד, ואם היא משכלת אין לה לישא מותר המים לביתה, ואם תשפוך אותם הרי היא מבזה אותו כי בזיון גדול הוא לו ששופכת המים יען שתה הוא מהם, וע"כ עצה היעוצה שתאמר לו גם גמליך אשקה וידע בזה כי טובת המזג היא וגם בעלת שכל וגם בעלת דרך ארץ שלא לפגוע בכבוד של אדם. (וכמדומני שראיתי כתוב זה על ספר שכחתי שמו ואפשר כתוב שם בשינוי או בקיצור). וגם אם יש לה שלש מדות הללו עכ"ז אין זה ראיה שראויה היא לבית אברהם ליצחק ולזה התפלל לה' שיעלו לו הסימנים הללו שעושה לאותה שהוכיח ה' ליצחק. וזהו שהשיבה לו רבקה וגם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתות, (לא כמו שאמר העבד שתאמר וגם לגמלך אשקה) שחסתה על כבודו פן יסבור ששפיכת המים אל השוקות הוא רק משום דאיננה רוצה לישא המים להבית, ולזה אמרה לו כי גם תשאב עוד מים אחרים עבור הגמלים עד כי כלו לשתות ובה הניחה דעתו בכבוד עכ"ל: אמנם תירוץ מתרץ שאלה ראשונה אבל שאלה שניה אינו מתרץ.

המים עלו לקרתה:

וכתב רש"י בפסוק יז כתב וירץ העבד לקראתה לפי שראה שעלו המים לקרתה. מניין לחז"ל לדרוש זאת. וביאר הרמב"ן שדייקו כן חז"ל מהכתובים דהנה להלן כתוב "ותשאב לכל גמליו" יד כ משמע שהיתה צריכה לשאוב, וכאן כתוב "ותמלא כדה ותעל" משמע ללא שאיבה, מכאן למדו כי המים עלו לקראתה. וז"ל הרמב"ן (יז) וירץ העבד לקראתה, לשון רש"י, לפי

עיר התורה שקרובה אליך

מרדכי מלכא

רב ואב"ד עיה"ק אלעד ת"ו

יו"ר ועדת סת"ם העולמית

הרבנות הראשית לישראל

לשכת הרבנות הראשית אלעד. ראש העין. הרצליה

בד"צ אלעד*בתי הוראה*שרותי דת*רישום נישואין*כשרות*מקואות*עירובין

The office of Rabanoot Eled – in hesd of Rabbi MORDECHAI MALKA

שראה שעלו המים לקראתה. ובבראשית רבה (ס ה) ותמלא כדה ותעל, כל הנשים יורדות וממלאות מן העין, וזו כיון שראו אותה המים מיד עלו, אמר לה הקדוש ברוך הוא את סימן ברכה לבניך. נראה שדקדקו כן מלשון ותמלא כדה ותעל - שלא אמר "ותשאב ותמלא". ונעשה לה הנס בפעם הראשונה כי אחרי כן כתוב "ותשאב". והעבד כשספר להם אמר (להלן פסוק מה) ותרד העינה ותשאב, אולי לא יאמינו:

שאלה על דברי חז"ל:

ויש לשאול שהדברים לכאורה מפליאים הרי כיון שצדקנית היתה המים עלו לקראתה בכדי שלא תצטער ותטרח בשאיבת המים, א"כ מדוע אח"כ בהשקות את הגמלים שכל גמל שותה הרבה בשביל שיוכל לשרוד במדבר וק"ו עשרה גמלים בודאי היית צריכה לשאוב פעמים רבות והיה לה צער וטירחה גדולה ובכל זאת לא עלו המים לקראתה והיתה צריכה לשאוב?

עיקר השכר במצות על המאמץ:

אולם לפי המבואר לעיל ביאר בספר "קדושת הלוי" בהיות ובפעם הראשונה בדעתה היה לשאוב מים לצרכי הבית בגלל זה עלו המים לקראתה שלא תטריח את עצמה, משא"כ בפעם השנייה שכונתה היתה לגמול חסד להשקות את הגמלים של אליעזר לא עלו המים לקראתה, כיון שכאשר אדם טורח במצוה עיקר שכרו הוא על הטירחה שמתאמץ בקיום המצוה, ולכן לא עשו לה משמים נס שיעלו המים לקראתה כדי שתטרח במצוה, וכן ביאר בספר "אזנים לתורה".

דברי הרמב"ן כיסוד הנ"ל:

ובאמת הרמב"ן בעצמו כתב יסוד זה בפרשת נח על הפסוק פ"ז-כ "שנים מכל יבאו אליך להחיות" הבהמות הטמאות באו מעצמם אל נח שנים שנים ולא היה צריך נח לטרוח ולקחתם בעצמו, אבל הבהמות הטהורות לא גזר השי"ת שיבואו מעצמם אלא היה צריך נח לטרוח ולקחתם בעצמו שנאמר **שבעה שבעה תקח**, וטעם ההבדל שהרי סיבת בואם של הבהמות הטמאות לתיבה כדי שינצלו מהמבול ולהחיות זרע על פני הארץ על כן עשה השי"ת שיבואו מאליהם, אבל הבהמות הטהורות באו אל התיבה כדי שנה יקריב מהם קרבן לה' על כן לא גזר שיבואו מעצמם אלא שנה יטרח בהם כיון שהם לצורך מצוה. **וז"ל הרמב"ן פרשת נח פ"ז (כ) שנים מכל יבאו אליך להחיות**, הודיעו כי מעצמם יבאו לפניו שנים שנים, ולא יצטרך הוא לצוד אותם בהרים ובאיים, והוא יביאם בתיבה אחרי כן. ובמעשה פירש, שבאו זכר ונקבה (להלן ז ט). וזה היה בכללם. אחרי כן צוהו שיקח מכל הבהמה הטהורה שבעה שבעה, ובאלה לא אמר שיבאו אליו אלא שהוא יקח אותם, כי הבאים להנצל ולחיות להם זרע באים מאליהם, אבל הבאים להקריב עולות לא גזר שיבאו מעצמם להשחט, אבל לקחם נח, כי הצוה של שבעה שבעה היתה כדי שיוכל נח להקריב מהן קרבן עכ"ל: כוונתו בזה היות והטהורות מיועדות לשם מצווה אין באין מאליו אלא חייב לטרוח כי על מצווה כל השכר הוא על הטירחה.

הסבר על מבחן אליעזר את רבקה בהשקאת גמליו:

ואולי עפ"י זה יהיה אפשר לבאר את תפילת אליעזר שכל בת שאומר אליה השקיני ותאמר שתה וגם לגמליך אשקה אותה הוכחת. ולכאורה כבר שאלנו מדוע לא מסתפק במעשה החסד שעושה עימו ומה צורך בהוספת הגמלים? אמנם להנ"ל יובן שאליעזר הבין שבדאי האשה שתהיה ראויה ליצחק תהיה צדקת אשר ראויה למעשה נסים, ואם אבקש עבור עצמו אין בזה משום מעשה חסד גמור דהרי המים עולים לקראתה ואין בזה טורח לעשיית החסד מאחר ומחשבתה לשאוב עבור עצמה, אבל אם תאמר גם לגמליך אשאב דודאי לא יעשו לה נסים בטירחת המצוה בזה מוכח שהיא בעלת חסד אמיתית כנלע"ד.

טירחה במצוה

כתב מרן החיד"א כמו כן מצינו שיצחק אמר לעשיו **שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד**, ולכאורה הרי עשיו היה לו בגדי החמודות מכתנות עור של אדם הראשון, שעל ידם היו החיות באים אליו מאליהן ונופלן, ולשם מה הוצרך לכלי ציד, **כתב רבנו אפרים עה"ת** "רצה לחנכו במצות כדי שיחולו עליו הברכות", היינו שצריך טירחה כדי לקיים מצוה.

כל מעלת המצווה ועושה בגלל שיש לו יותר טירחה:

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו. (ויקרא ו' ב') ברש"י (ד"ה עו את אהרן) אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, חז"ל אמרו "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (קידושין ל"א ע"א), לפי שהמצווה ועושה קשה עליו העשיה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, נמצאנו למדים, שבמקום שיש "צו" שם צריך יותר זירוז, משום שזה יותר קשה.

בזה אמר הרבי מגוסטינק זצ"ל, מתיישבת היטב קושיא חמורה של בעלי התוספות במסכת שבת (י' ע"א), שכן הגמרא אומרת שם, כי מכיון שתפילת ערבית היא רשות ולא חובה, הרי משפוט את אבנטו וזימן עצמו לסעודה, שוב אין מטריחים אותו לחזור ולחגור את האבנט כדי להתפלל ערבית לפני הסעודה, ומקשה שם הגמרא: וכי טירחה יתירה היא כל כך לחגור אבנט, ועוד יתפלל איפוא בלי אבנט, ומתרתצת הגמרא, לפי שנאמר: הכון לקראת אלהיך ישראל" (עמוס ד' י"ט) וחובה היא להתכונן לתפילה על ידי חגירת אבנט, ברם מקשים בתוספות, יש להקשות, הרי סוף סוף נשאת הקושיא הראשונה של הגמרא במקומה. וסיים הרבי מגוסטינק זצ"ל: אם אמנם מצוה היא לחגור את האבנט לפני התפילה משום "הכון לקראת אלהיך ישראל", הרי זה כבר בגדר טירחה יתירה, שכן עשיית מצוה עולה בקושי, וממילא מתיישבת כבר גם הקושיא הראשונה של הגמרא. [מענינה של תורה צו דף ל"ב].

מרדכי מלכא

רב ואב"ד עיה"ק אלעד ת"ו

יו"ר ועדת סת"ם העולמית

הרבנות הראשית לישראל

לשכת הרבנות הראשית אלעד. ראש העין. הרצליה

בד"צ אלעד*בתי הוראה*שרותי דת*רישום נישואין*כשרות*מקואות*עירובין

The office of Rabanoot Eled – in hesd of Rabbi MORDECHAI MALKA

דברי החיד"א בשם האריז"ל:

וכבר נודע ומפורסם בשער בת רבים דברי רבנו האריז"ל במעלת הזיעה והחימום הבאה לאדם בעת טורחו ויגיעו בעסק המצוות בכלל, ובכבוד התורה בפרט כמ"ש מרן חיד"א ז"ל בספרו מורה באצבע (אות רד) גבי לישת ואפיית המצות של פסח בטירחא רבה, דהוא תיקון גדול לכפרת עוונות. וה"ה לכל טירחה בשאר מצוות, בפרט מצוה זו של הכנסת ספר תורה חדש לבית הכנסת, דודאי סגולת המצוה תגן עליו ועל בני ביתו, ויזכה לכתרה של תורה, ולא תמוש התורה מפיו ומפי זרעו וזרע זרעו עד עולם, דהכא הוא טירחה ושמחה רבה הבאים כאחד ומעלתם גדולה עד מאוד. דמדה כנגד מדה, כשם שהוא אוהב התורה וטורח באהבתה ביגיעה ושמחה רבה, כך זכותה של התורה תגן ותעמוד לו ולזרעו עד עולם.

חסד של אברהם:

כמו כן ראיתי בשם הגר"י לוינשטיין זצ"ל משגיח של פונבז', אשר הקשה בפרשת וירא מדוע חז"ל כתבו שעל אותו מעשה חסד שעשה עם המלאכי קיבלו שכר בניו לדורות, הרי אברהם היה עמוד החסד ויטע אשל שהיה פתוח מארבע רוחות וכל הזמן היה מכניס אורחים ומדוע רק במעשה הזה היה שכרו גדול מאוד? ומתרץ היות והיה יום השלישי למילתו והיה כואב מהברית ולכן הקב"ה עשה נס והוציא חמה מנרתיקה לבל יטרידוהו אורחים ובהכרח שבמצב כזה הוא פטור מהכנסת אורחים עכ"פ אם לא באו מה הוא אשם, אך למרות כל זאת היה ליבו נוקפו איך יעבור עליו יום בלי חסד וטרח והתאמץ יותר מהרגיל לכן דווקא בהמעשה זה קיבלו יוצאי חלציו שכר.

מדוע לא היה קפיצת הדרך ליעקב כשהלך לחרן:

ועל דרך זה כתב שי לתורה בשם מרן הגר"י זצ"ל. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים (כ"ח, י"ז) פירש"י וא"ת כשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, (ומשני) איהו לא יחייב דעתיה (הוא לא נתן דעתו) להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו. איהו עד חרן אזל כדאמרין בפרק גיד הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו יחייב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ. ויש להבין מדוע. לא קפצה הדרך ליעקב אבינו בלכתו לחרן אלא רק בחזרתו לבית אל? וי"ל דבהליכתו לחרן קיים יעקב אבינו מצוות כיבוד אב ואם דבציוויים הלך לחרן וזה היה גוף המצוה ואם היתה לו קפיצת הדרך לא היה מקיים את המצוה, מה שאין כן חזרתו לבית אל לא הוי גוף המצוה רק הכשר מצוה כדי שיוכל להתפלל ובזה קפיצת הדרך לא עיכב.

מוסר הלל הזקן:

(פרק כ"ט) בן הא הא אומר לפום צערא אגרא, מעשה בחמר אחד שבא אצל הלל הזקן אמר לו רבי ראו מה אנו יתירים מכם שאתם מצטערים בכל הדרך הזו ועולים מבבל לירושלם ואני יוצא מתוך ביתי ולן בפתחה של ירושלם, המתין לו זמן אמר לו בכמה את משכיר לי חמורך מיכאן ועד אמאום אמר לו בדינר, עד לוד בכמה אמר לו בשנים, עד קסרין בכמה אמר לו בשלשה, אמר לו רואה אני לפי שאני מרבה הדרך את מרבה את השכר, אמר לו הין לפי הדרך הוא השכר, אמר לו לא יהיו שכר רגלי כשכר רגלי חמורך הוא שהיה הלל מקיים לפום צערא אגרא.

מוסר השכל:

עלה בידנו שקיום התורה והמצוות נמדד גודלם ושכרם כאשר האדם טורח ומתאמץ בהן ולא כאשר נעשים מאליהן או על ידי אחרים וכמובן גם לא על ידי נסים, כמאמר התנא בפרקי אבות פרק ה משנה כג בן הא הא אומר לפום צערא אגרא: ולכן אדרבא כאשר קשה הדבר לקיימו שכרו גדול, וכמאמר אבות דרבי נתן גדולה מצוה בצער ממאה שלא בצער. ולזאת החלש יאמר גיבור אני ובכל מקום שקשה לאדם ישכיל ויבין כי רצון הבורא יתברך להרבות שכרו ולגדלו ולרממו מעלה מעלה וישתדל להתאמץ בעבודת השם כפי יכולתו, ואף גם זאת כאשר אדם עושה חסד יעשה בחכמה שלא יפגע בכבוד חברו אלא ישתדל לחשוב כיצד יעשה צדקה וחסד בכבוד.

בידידות ואהבה
מרדכי מלכא